

ACC. N:R M. 9814: 1-21.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Emil Jönsson
Härad: Lunnebo Adress: Norrums, Hornsborg
Socken: Hammada Berättat av: Husamne
Uppteckningsår: 1945 Född år 1861 i Väsby socken

Om Ryds by i Hammada socken
fr. 1898 - 1945.

⁸
s. 7-21, 20, 21.

ⁿ
Oije by

s. 9-19.

Skriv endast på denna sida!

M. 9814:1.

ACC. N:R

Landskap:

Upptecknat av:

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

Härad:

Adress:

ARKIV

Socken:

Berättat av:

Uppteckningsår:

Född år

i

Om Ryds by i Hamneda socken
från 1898-1945.

I Ryds by hade varit enskifte på sent
som 1885, och dervid befunns boende följande jordägare: Noak i Flättavekarne, Ryd
Östregård, Alfred Nilsson, Flättavekarne, Ryd
Östregård, Melker Andersson, Ryd Östregård,
Sven Johan Lundin, Ryd Östregård, Johan Bengt
son Östregård, Salomon på Höjarna, Östregård, Karl
Petters Rolt, Inedlatorp, Johan Andersson, Öst-
regård, Johannes Karlsson, Östregård, Anders Johan,
Östregård, Johan August Salomonsson, Mellangård,
Emilia Svensson Mellangård, Otto Johansson,

? (Här nämns
väl: har enskiftet
genomförts på sent
som 1885)

Jordägare 1885

Skriv endast på denna sida

Västregård och Rasmus Olsson, Västregård, alla
jordägare. Endast Eva i Västregård och Grede
Kafsa i Hättarek och Kella på Högarna, Östregård,
samt Jonas Jonsson i Västregård, voro icke jordägare.

Dessa gårdar voro endast Östre och Västregår-
dar, men de kallades för mellangårdar, ef-
ter deras läge midt emellan, som en skilje-
sträcka mellan de andra gårdarne. Alla

Bonings-husen voro byggda på denna arfens Gårdstyp 1885
vanliga sätt, med ett stort rum, dagligstuga,
och en kammare, andra sidan förstugan.
Ett undantag härifrån, utgjordes av Rasmus
Olssons gård. Den hade han, som var (Dansk)
och byggmästare, själv byggt, olika de andres,
och med papptak på Boningshuset. Amars
i hela byn sticketak på bonings-husen och halm-
tak på lagårdarne. År 1898 fanns i Ryds by 60 De följande byg-
gnadstyperna från
år 1898.
ungdomar, dels i skolåldern, men de flesta nägot

äldre. Av de gifte hemmans-ägare var det
sex stycken som voro yllehandlare och sju
stycken unghärlar som voro yllehandlare i ^{yllhandlare}
Stockholm. Några av dessa yllehandlare ble-
vo mycket rika, såsom Noak Svensson i Slättar-
vekarne, Melker Andersson i Östregård och Otto
Johansson Westergård m. fl. Noak hade 80 tusen utom
hemman. De andra dolda i Norrlandska banken
och i Stockholm sina pengar. De fäste unghärls-
yllhandlarna deklarerade alltid till 50.
De gifte yllehandlarna voro: Otto Johansson Weste-
rgård, Melker Andersson, Östregård, Johan Bengtson Östre-
gård, Anders Johan Svensson, Östergård, Salomon Nilsson Östre-
gård (Duvedal), Salomon Johansson, Östregård (Höjarna) Unghärls-
yllhandlarna voro: Noak Svensson Östre-
gård (Slättarvekarne) Lundins söner: Edvard Sjögren,
Ludvig Ekulof och Filas Svensson Östergård. Svante Ryberg
Andersson Östergård, Edvard Johansson Mellangård,

Gustaf på Högarnäs bruk. De rikaste ansågs
Noak och Melker vaka, och dessa bättrade be-
tydligt på sina hemman, odlade och byggde
bra hus. Alla hemmansskiften räckte till
Horns sjö, som alla ha del i, till Hammeda lags
gräns. Fram över Ekeberget äro skiften mycket
små, men vidgas med ryckmarken mot
Hammeda. Namn Slättarekarne; ar de vikar-
ne vid sjön der slättern förekom, Asp-uddarne
efter der förut vuxit mycket asp-träd. Ekebjär
deras att der växte vid enskiftet 1885, så ofant-
ligt med ekskog, att skiftesvis måste de läng-
re borta göra delhygge på Ekeberget för järn-
hets fördelning av skogen. Högarna, dels av en mas-
sal grankullar och dels av gårdens läge på en hög
kulle. Enligt topografiska kartan, finnes en
fix-punkt strax örr om fjärdings-pålen,
derför och soldattorpst kallats för Pålen. Men fjär-

hemmans-
skiftesnas ut-
skiftande 1885

- dingspålen har, av nuvarande ägaren till sol-
dattorpet, Walfrid Karlsson, flyttats (såsom även
källröret emellan Horns och Ryds byar) mot söder
ungefär 40 alnar och fixpunkten slagen sönder
^{Se sidan 20-21} för biltrafik-hinder. Fixpunkten 470 fot över
havet, Horns sjö 431 fot över havet, men Ekebjär
torde vara omkring 500 fot över havet. Ryds by
gränsar vid hela Östra sidan till Horns by och
gränsar med västra sidan till Öje by.

Några av hemmanen ha klyfts genom för-
säljning, och ingen av de förste ägarne inne-
har nu sådana, men till barn har några
av hemmanen såldts. Av de förste gamle äro alla
döda i Horns och Ryds byar 1898-1945 är antalet
döda, räknat från Hornsbygs station och här opfr:
208 stycken, (i Horns, Ryds, Öje byar). Hantverkare
var Skräddare Lunding, snickare Salomon på
Höjarna, Johan August Salomonson (likhietesnickare)

Födelsestatistik
1898-1945

Hantverkare

Soldater: Sjögren och Eklöf (Lundins söner)
 men ginge snart afsked, men Lundin och
 Rolf tjänstgjorde och Klas Rolf var vid Kongl.
 Livgardet i Stockholm, men blev snart sinness-
 sjuk och hade jag ett ofantligt besvär med att
 få underhåll av staten, till honom i all hans
 tid. Föräldrarne trodde att jag fick 5000 kronor
 om året och den summan ville de själva ha
 för de passade och husade honom. Till och med
 sade Rolf på kommunalstämman, i det han
 gick fram och knöt näven under näsan på mig:
 "Jag träffar dig väl, din djävul, och då är ditt
 lif ej mycket värddt." Han träffade mig natten
 efter, klockan 11 i sol. mörker, på min åker bak-
 om gården. Jag kom och skulle gå hem och kände
 igen Rolfs röst då han sa: "Ja så kommer du nu
 din djävul." Jag sade: "Ja så du skulle ju i går
 ta livet av mig, det håller ju nu i mörkret, kom

Soldater

Statspension till
soldat, kom till-
vit sinnessjuka.

så är det ju bäst att du dödar mig nu då."

"Hade jag inte varit så gammal så skulle det snart varit gjort," svarade Polf och försvann.

Hans sinner-sjuka son levde till han blev 70 år 1942. Johan August Salomonsson, reste

omkring i församlingen och tröskade med

en vandrings-tröska för en kaffe på tunnan
av vart sädes-lag, han aftröskade. Ett stort

missionshus fanns på Högarna (Östregård) troligen

byggt år 1885. År 1945 hölls där möte, predi-

kan och junierläger om somrarna. En små-

-skola var i några år i missions-huset vart-

-annat år och ambulera till Horns by, vartan-

-nat år, men en komminister, H. Ljöfers behagade

taga den ifrån bägge byarna helt och hållet.

I början av detta århundrade fanns den största

eken i Hamneda socken, på Otto Johanssons ägor

i Byd Westregård, men såldes för 30 kronor. Kumeravärd

ambulera
vandrings-trös-
ka.

missionshus
byggt 1885.

ambulera
småskola

skogsbruk
Kumeravärd

Finnes å Gunnar Rasmussens ägor, Västre-
 -gård, tre sammannvuxna ekar, som kallas de
 tre vise män, mycket stora och borde fridlysas.
 En kvar-kraftledning är dragen över Ekoberget,
 emot Wetlanda. Tyra skollärare ha utgått
 från Ryds by. Två bröder till Noak Svensson i
 Slättarekame Edward och Valfrid, samt två
 av Melker Anderssons söner Anders och Karl Ryde
 som båda antagits. Eldsväder ha inträffat
 fem stycken: hos Otto Johansson i Västragd, Johannes Karls-
 son Östragd, Adolf Gustafsson Östragd, Emil Hallenberg
 Östragd, Vilis Aron Karlsson (Fiskaren) Östragd.
 Från Ryds by såldes en del onossar emot Bolm-
 -ån vid förra världskriget. Alla Rydearne ha
 till sina hemman, ängs-skifter vid Bolmån.
 Två hushåll i Ryds by hade vardera 10 barn: Johan August
 Palmsonsson Mellangård och Fiskaren Aron Karlsson Östragd.
 Gunne fiskade i Horns sjö och i alla vatten i socknen. Ingålig försäljning Strömsnäs.
 Fiske.

 Skollärare.
 (stat.)

 Eldsväder
 (stat.)

Moskar.

 Ingeskriften vid
 an.

 Rasmussens fa-
 miljen.

Fiske.

Landskap: Småland

Härad: Sunnerbo

Socken: Hamneda

Uppteckningsår: 1945.

ACC. N:R

M. 9814:9.

Upptecknat av:

Adress:

Berättat av:

Född år

Emil Jönsson

Norrurn (fr Hornborg)

See.

1861 i Wäsby socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9.

Om Öje by i Hamneda socken 1898—1945.

Öje by gränsar till Ryds by vid östra sidan och till Bjön Exen vid västra sidan. Byn består av endast tre bondgårdar och två knektatorp. Bebyggelsen är här något olik emott den vanliga småländska byggnadsstilen. Varje gård utgör $\frac{1}{3}$ mantal. Ägarnes namn var 1898: Petter Johan Gabriellson, närmast Exen, Johannes Alfred Gabriellson, Mellangården, och Nils Elov Svensson i öfre gården, emott Ryds by. Den gamle Gabriel Johansson (sönernas far) bodde i en liten stuga ute på gårds-platsen hos sin son Johannes Gabriellson. Det ena knektatorpet ägdes av August Jönsson

och det andra stod öde, men ägdes af Johannes
Gabrielsson. Sedermera köpte gamle Gabriel, torpet,
och byggde ett bonings-hus der. Elof Svensson ha-
de köpt ägendomen av byggnästaren till Ham-
neda nya kyrka. Denne byggnästare byggde upp
både bonings-hus (i två våningar) och lagårar.

Men byggnästaren stod sig inte på Entreprenad-
summan 60 tusen kronor, utan församlingen
medgav att kyrktornet, som skolat vara 15 fot
högt finge bli så mycket kortare (lägre), samtidigt
som 2 tusen kronor gjordes tillägg på summan
för kyrkobygget. Byggnästaren fick lof att ta
sten till kyrkan var han ville, och en myckenhet
sten togs i Öije, på de två närmast Ryd belägna
gårdarne och rektan i Horn. Norregård onot åkro-
ken på Anders Johan Karlssons ägor. Byggnästa-
ren hette Nils Andersson, troligen från Hälsingborg,
eftersom inteckning på ägendomen fanns, icke allmäst

Kyrkbygge.
(1889-92)

Stenbrutt

der utan på ett par andra hemman i Ryds by,
(Johan August Salmonssons Mellängd och Rasmus
Olssons Wästregård.) En mängd forngravar, Forngravar
"Hjälte-gravar" stora ensliga dels på Evensstrand
och dels på Knäktatorpen, Finnas. Men den gamle
Gabriel lät gräva ut många stora "Hjältehögar".
Han betalade de s. k. Ryds pojkarne 1 krona för
varje kullas utgrävning. Dessa pojkarne, tre
som varit soldater kort tid, hette Eklund, Hagberg,
och Östberg, vars en skräck för Öje, Ryds och Horns
byar, genom fylle och oskickligt leervern. Deras
fader hette Ryd, varit soldat och förut bott i Knäkta
torpet som han såldt till August Jönsson. Ryd-
änkan med en dotter och de tre soldaterna bodde
i flera år hos Nils Elov Leensson i "kyrkebyggare-gården".
Han lät dem ha 2 kor, grisasugga och får, samt skri-
va på deras världe, som han varligen fick lösa
tills han bleve så utfattig att han sände sonen ut

med lista i församlingen för hjälp till att
köpa en ko. Han fick överhog och sålde 110 tun-
land mossor för 60 kronor tunnland och sen redade
han sig. Men hade av-verkat och försåldt en
onassa ekskog och slutligen barrskogen. Men
som Delarydsbolaget visste att Elov Svensson
var i penningknipa, så betalade de endast
1,600 kronor för den skog som visade sig vid av-
verkningen, efter vanlig uppmätning, vara
värd över fem tusen kronor. I sjön Exen
troddes finnas ett stort djur som enligt byggmä-
stare Jön Pettersson Bens m. fl. var uppgitt, en kväll
istodkom så starkt buller och skralpande i sjön
att vagnarna gingo ända upp mot stranden.
Djurbornas betlag, var i Exen der botten vid
strandens består av bra lera. Men det hade
måst avstå ifrån, ty på senaste tiden har ett
flygfält i ordning ställt der. För många år sedan

skogsavverk-
ning."Storjöödpri":
sjön Exen

Lertag

Flygfält

var det en dansk i kompani med en bonde i Nöttja som seglade genom Elen och ut genom Lagan till Horns Ålery, med en motorbåt som drog en präst. Han transporterade kalk gödsel m. m. ifrån Hornsborgs station till Nöttja. Men en dag sjönk båten i Elen och den blev nog upptagen, men trafikrörelsen upphörde. Kaptenen hade glömt att skaffa olja en dag så jag mötte honom på landsvägen, med en bleckdunk i handen. Han skulle fram till handlaren och köpa olja, ty båten hade stannat mitt i Elen, sade han. Det var just ej någon liten distans att köra motoroljan ifrån stationen vid Hornsborg till Elen, 1/2 mil såkert. Den samme dansken gick omkring och uppmärksade oss att taga våra kreatur, oxar, stutar, kor och får, till Hornsborgs station en viss dag då många danskar skulle komma och köpa upp kreatur till Rysska flottan som 1905 gick genom de danske sunden på väg mot Japan

Större transporter
med motorbåt
och präst.

Kreatursexport
via Danmark
till ryska flottan
1905 på väg till Japan

Vi togo dit till stationen och bildade en stor mark-
nad och många kreatur såldes och jag sålde ett
par stutar för 230 kronor, men de danske förklar-
ade genom sin tolk, att de mest kreaturen var
"for snavre" (magra). Men vi smålänningar hade
även en snäklare Karl Svensson kreaturshandla-
re $\frac{1}{2}$ aln längre än de fleste. Han lärde den dan-
ske tolken, att då bönderna begärde och han bjöd
så skulle de riva midt i tu, d. v. s. mötas på halva
vägen. På det viset gick det lätt och skratt och
munterheten gjorde många affärer. Jag minns
inte hur många järnvägs-vagnar med kreatur
som avgingo, troligen 500 c. Den danske kap-
talen hette Trink eller Trink. Eftersom
sjön Eken till stor del gränsar och delvis till-
hör Öje by, så får något mera omnämnas om den sjön Eken
na sjö. Eken utgör en utvidgning av Bolm-än,
har betydande vatten-yta, troligen 10 gånger så stor

som Horns-sjö. (Horns sjö 98 tunnland). Till sjön gränsar tre socknar, Finnevåg, Hamneda och Nöttja. Stränderna låga ängsmarker mader. På vissa ställen når dock skogen ner till vattenbrynet. Vattnet är mycket klart och på flera meters djup kan botten synas. På vissa ställen ganska djup men nog ej bottenlös, som de gamle trodde.

Sjön syns
Bottenlös!

Sandbotten är fin badbotten och sportsmän komma dels dit att fiska, dels att jaga sjöfågel.

Fisk- och fågel-
rike.

Förr var sjön mycket fiskrik, men har betydligt förminskats. Tillgång på fågel har också förminskats. Gamla jägare tala om 30 tal änder för dagen, men skoningslös jakt har förstört beståndet. Säger om storgäddan, der bäcken från Skararp rinner ut, Finnevåg, och som kännetecken på hennes ålder är att hon bär en videbuske på huvudet. En annan storgädda huserar vid Jätta-bron, vilken bro skall ha funnits över Bolman ett stycke nedanför sjön.

Säger om
storgäddan.

Den gäddan har utfört många förtretligheter
för fiskare. Intet redskap håller för Bättabo-gäddan.
Lön märken efter en bro finnes stora flata stenar,
som tydligen utgjort landfäste för båda stränderna.
En gammal stenbelagd väg leder emot bron, och
synes behov varit i förra tider för övergång av ån der.
Från Skararp skjuter ut en halfö eller udde ut i sjön
Eken. Denna halv-ö, är vid högt vatten, alldeles skild
från landet. På båda sidor om denna ö, blir således
två vikar. Den ena av dessa kallas Vittsjön, och
är den fiskrikaste plats i hela sjön. Halv-ön, som
ovan nämnts, kallas "Hus-ön", och på denna finner
man tydliga märken efter en gammal borg, eller
slott, längst ute. Wallgrar, som avskilt borgen, nära
igenviden. Ruinhög tycks synas efter blottet.
En mängd järn-kammarflytningar, som liknar
pengar, finnas på och vid ön. På den klippan som
ligger på udden, har vattnet gjort färar, som på ett

Resten efter forna
tids borg.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ställe, har formen av häst-skor, vilket anledt rykte om en ryttare, som skulle sprängt upp ur sjön och hans häst efterlämnat dessa spår. Litet ifrån "Hus-ön", med endast 100 tal meters markyta, ligger en holme som kallas för "Fur-holmen". År 1835 bodde en riksdagsman, som hette Per Eriksson i Öje (övre-gården) och skänkte en "Galaklocka till Hamneda kyrka" på kära dotters bröllopsdag. År nu finnes urst i kyrkan.

Fägen om ryttare,
som sprängt upp
ur sjön.

Galaklockan
skänkt till
Hamneda kyrkan

Vägarne från Öje och ut genom Rydsby, Järsås och men hava på senare tid delats upp gemensamt för bägge byarne till underhåll, med en förståndare. Under de första 15 åren av detta århundrade, förekom livlig trafik, genom Öje, om vintern, på isen över Elen, mossarne och Horns sjö, med skogs-produkter, bränsle av boke, barrträ, och stängselpälar av ek, allt till den gamle landsvägen i Horn. Men sen bilarne på landsvägen blevo talrika, så fick

Isbrytning

ingen lägga vedlavar vid landsvägs-kanterna. Trans-
porten över isarne gjordes dels med hästar och dels med oxar. Vedlavar från andra sidan Eren måste läggas
på Hornsjöns strand ej långt från landsvägen, eller också
vid byvägar i Ryds by, för att sedan skaffas till Horns-
borgs järnvägs-station. Öijeboarne hade sina husför-
körs-gille gemensamt med Rydsboarne och även be-
gravningars- och bröllops-gille ansågs tillhörande
bägge byarne. Husförkörs-gillet i Ryds och Öije byar
var det största i hela församlingen, och varade i 3 dagar
ärad. Tårter och kakor buros dit dagen innan av be-
folkningens fruntimmer. Många olycksöde förskon
derrvid, så berättas, att en hushållerska, som gråtande
och skänkte en kaka, men katten hade ätit stort sty-
cke derav och var ej tillfälle att skaffa annan kaka.
Hushållerskan kunde ej lockas att dricka kaffe, "när katten be-
tet häl på kakan" sade hon. En annan, för lång tid till-
baka, hade bakat en fin kaka, och just innan hon skulle

Transport med
oxar.Husförkårs med
gille.Gemensamma
gillen.

gå, ställt kakan emballerad (omvrid) på stugbänken
innanför dörren, då hon gick i ett annat rum. Ett ärend,
kom en luffare och satte sig på kakan, så den blev
förstörd. Hennes man som kom in, skulle då ha
sparkat ihjel luffaren, berättas det. Andra gillen
inom dessa byar, såsom födelsedags-gille brukades
(synnerligast de senaste 15 a 20 åren) en ockielig sed
med att någon person får omkring och samlar
i hop pengar på en lista, flera hundra kronor, som
skänkas jubilarer. Listan med namnteckning-
arne tryckas på accidens-tryckeri, och blir således
textad "adress" på alla givare. Den som får sum-
man, rent av blir tvungen att göra ett stort (fyllegille)
om det ska anses bra. Liknande sed är spridd
icke alena i Öje och Ryds byar, utan i hela denna för-
samling och i alla församlingar här omkring, (efter
vad jag hört, och ser i tidningarna)

Insamlade pengar
till "jubilerande",
"en ockielig sed."

Landskap:

Upptecknat av:

Härad:

Adress:

Socken:

Berättat av:

Opplysningsvesen.

Forts. från sid. 5.

Född år

i

En omkring 5 fot hög järn-tavla upprest på en sten-piestedal 2 alnar hög, har i över hundra år stått vid knekta torpet "Tälv" (Byadal 12-9 samar) Men bortflyttats av lägenhetens ägare Walfrid Karlsson. En statens embetsman kom och drev Karlsson att bygga opp piestedalen och sätta opp tavlan igen. Men knappt var tinslernannen avest för än Karlsson rev ner allt och flyttade järntavlan, som utgjort gränsmärke och stått vid källkört på linjen emellan Ryds och Horns byar. En sådan järntavla har jag ej sett på något annat ställe i Småland. Dels i storlek är den större än de andre järntavlorna och dels att den är gjuten en kungakrona på övre

Nilssten, kom
flyttats.

kanten. Tarslans tyngst be-
 de uppgå till 150 kilo. Nu
 står den i landsvägsdike-
 t der Walfrid Karlson helt olofligt
 placerat den på min sons
 ägor.

